

UDK: 821.163.6.091-93:821.163.42.091-93

SLOVENSKA IN HRVAŠKA MLADINSKA KNJIŽEVNOST

Dragica Haramija

*Univerza v Mariboru, Pedagoška fakulteta in Filozofska fakulteta,
Koroška cesta 160, 2000 Maribor, Slovenija,
mel.: (00 386) 2 229 36 27,
e-mail: dragica.haramija@um.si*

V prispevku so predstavljene tri temeljne smernice raziskovanja: literarnozgodovinski razvoj slovenske in hrvaške otroške in mladinske avtorske književnosti od začetkov do danes, prevodi teh literarnih del iz slovenščine v hrvaščino in obratno, slovenska in hrvaška otroška in mladinska književnost v širšem kontekstu ob primerih najbolj odmevnih prevodov iz svetovne otroške in mladinske književnosti v oba jezika.

Ključne besede: otroška književnost, mladinska književnost, slovenska književnost, hrvaška književnost.

DOI: <http://dx.doi.org/10.30970/vpl.2018.69.9315>

Uvod. V prispevku so predstavljene tri temeljne značilnosti primerjalne slovenske in hrvaške mladinske književnosti: literarnozgodovinski vidik razvoja obeh nacionalnih književnosti, prevodi literarnih del in soobstoj dveh bližnjih književnosti v širšem kontekstu. V prvem delu je uporabljena zgodovinska metoda, ki razkriva podoben razvoj obeh nacionalnih književnosti, ne nazadnje pa tudi podoben vpliv prevedene mladinske književnosti v slovenskem in hrvaškem kanonu mladinskega leposlovja. V drugem delu je uporabljena metoda analize in sinteze, predstavljeni so prevodi iz hrvaščine v slovenščino in iz slovenščine v hrvaščino, poudarek je na prevedenih leposlovnih delih zadnjih dvajsetih let, saj je bilo pred letom 1991 prevodov bistveno več in so bili že predstavljeni, precej književnih del je bilo tudi v učnih načrtih za slovenščino in hrvaščino v obeh republikah bivše Jugoslavije. Tretji del je namenjen predstavitvi kakovostnih književnih del, ki niso prevedena v sosednja jezika, pri čemer so predstavljena tudi literarna dela iz širše zakladnice novejšje mladinske književnosti (evropski kontekst).

Zgodovinski razvoj slovenske in hrvaške mladinske književnosti. Zgodovinski kontekst pri razvoju slovenske in hrvaške mladinske književnosti se zdi za obe nacionalni književnosti ključnega pomena, kajti Slovenija in Hrvaška sta se razvijali na bližnjem geografskem prostoru in pod skorajda istimi vplivi, ob približno istem kulturnem kontekstu Avstro-Ogrske monarhije (1867–1918), po njenem razpadu pa v okviru Kraljevine Srbov, Hrvatov in Slovencev, ki se je leta 1929 preimenovala v Kraljevino Jugoslavijo, nato pa v okviru Socialistične federativne republike Jugoslavije (SFRJ) od konca druge svetovne vojne do leta 1991, ko sta Hrvaška in Slovenija postali samostojni državi.

Mladinska književnost je v slovenskem prostoru dokaj mlada, saj smo imeli do Frana Levstika, ki je ustvarjal v obdobju realizma (1848–1899), bolj ali manj nabožno in poučno

mladinsko slovstvo, seveda z nekaj izjemami. Že 1979. leta je raziskovalka slovenske mladinske književnosti Alenka Glazer napisala članek z naslovom *Vprašanje periodizacije slovenske mladinske književnosti* [2: 5–20], v katerem omenja nekatere avtorje in mladinske revije, ki so bili pomemben temeljni kamen za razvoj mladinskega slovstva na Slovenskem (npr. Sebastijan Krelj, Fran Miha Paglovec, Marko Pohlin, Valentin Vodnik). Kot začetnika izvirne slovenske mladinske posvetne književnosti je Alenka Glazer postavila Frana Levstika, ki je leta 1880 izdal v reviji Vrtec cikel petnajstih pesmi z naslovom *Otročje igre v pesencah*. V prozi se je v času pred Levstikom uveljavila predvsem krištofšmidovska povest (po Christophu Schmidu), pri čemer mislimo na Schmidove zbrane spise in tudi na dela, ki so se zgledovala po njegovem pisanju. Miran Hladnik [4: 29] je krištofšmidovske povesti razdelil v tri tipe: ženskosvetniška in dekliskovzgojna povest (predvsem o ženski kreposti, vzgoji za pridno in podložno ženo...), najdenska povest (najdenčki, izgubljeni sinovi, rejenci, pastorki) in družinska povest (raztepena družina se na koncu srečno združi). Ob tovrstnem slovstvu pa Hladnik opozarja še na nekatere druge žanre, ki so se predvsem iz nemško govorečega področja začeli uveljavljati tudi pri nas: pravljice (prevodi pravljic bratov Grimm), indijanarice in divjezahodne zgodbe (npr. Karl May). Največji vpliv iz angleške književnosti je bilo v 19. stoletju čutiti ob prevodih fantastike, znanstvene fantastike in robinzonad, pri čemer mislimo na Angleža Jonathana Swifta in Daniela Defoeja ter francoskega pisatelja Julesa Verna. Omenjeni trije avtorji so močno vplivali tudi na razvoj mladinske književnosti, čeprav njihovih romanov prvotno ne moremo prištevati med mladinska dela, so danes (z žanrskim prenosom) postali klasika mladinskega slovstva. Gledano z literarnozgodovinskega razvoja je imela nemška književnost vse do konca 19. in še v prvih dvajsetih letih 20. stoletja bistveni vpliv na slovensko in hrvaško mladinsko književnost, in sicer zaradi pogostih prevodov in zgledov. Skorajda identično ugotavljata o začetkih hrvaške mladinske književnosti Milan Crnković in Dubravka Težak v monografiji *Povijest hrvatskedječje književnosti* [1]¹, kjer navajata kot začetnika hrvaške izvirne posvetne mladinske književnosti Ivana Filipovića, ki je leta 1850 izdal delo *Mali tobolacraznog cvetja za dobru i pomnjivu mladež*, v katerem so ob predelavah in prevodih uvrščene tudi avtorske pesmi. Filipović je sprejel Christophu Schmidu in v hrvaško književnost uvedel dela Franza Hoffmana (ni zanemarljivo, da je urejal prvi hrvaški mladinski časopis *Bosiljak*). V drugem obdobju razvoja mladinske književnosti, ki ga hrvaška literarna zgodovina umešča med leti 1913 in 1933, kot vodilna avtorica je v periodizaciji postavljena Ivana Brlić Mažuranić, lahko tudi v slovenski mladinski književnosti zasledimo občutne premike. Skorajda istočasno namreč dobimo prva mladinska romana: v Sloveniji je leta 1912 izšel zgodovinsko-pustolovski roman Frana Saleškega Finžgarja *Pod svobodnim soncem* (ki je pred tem v letih 1906 in 1907 izhajal v časopisu Dom in svet v mesečnih nadaljevanjih), v hrvaščino preveden pod naslovom *Pod slobodnim suncem*,

¹ Ob tem Crnković in Težak [1: 121–122] omenjata Antuna Kanižića z delom *Obilatomliko duhovno* (1754) kot začetek pisanega dela za otroke, ki pa je vzgojno-poučno in ne sodi v leposlovje. Omeniti velja princip periodizacije [1: 125]: mejniki so pomembna literarna dela, njihovi avtorji so navedeni kot vodilni avtorji obdobja, letnice so postavljene glede na izid pomembnega dela: do 1913: Mali tobolac, Filipovićevo doba, 1913–1933: Hlapić, doma Ivane Brlić Mažuranić, 1933–1956: Pero Kvržica, Lovrakova doba, od 1956: od *Prepelice* dalje, Vitezova doba, konec 20. stoletja Balogova doba.

1953; na Hrvaškem pa leta 1913 izide otroški roman *Čudnovate zgodbe šegrta Hlapiča* Ivane Brzić Mažuranić (v slovenščino je bil roman *Čudovite dogodivščine vajenca Hlapiča* preveden leta 1955). Prevoda obeh romanov v sosednja jezika sta se zgodila skorajda istočasno. Obe nacionalni književnosti v tem obdobju objavljata folklorno blago, vezni člen med hrvaškimi in slovenskimi zapisovalci je bil že ob koncu 19. stoletja gotovo Matija Valjavec – Kračmanov, ki je zbiral narečno gradivo iz obeh strani meje (Slovenec, ki je bil član Hrvaške akademije znanosti in umetnosti), v slovenščini so v zbirki *Kračmanove pravljice* izšle šele leta 2002. To je tudi obdobje, ko v slovensko in hrvaško mladinsko književnost prihajajo prevodi pravljic bratov Grimm in H. Ch. Andersena. Tretje obdobje v hrvaški mladinski literarni zgodovini, to je med leti 1933 in 1956, je zaznamoval predvsem Mate Lovrak, vzporedno so na Slovenskem poseben pečat v mladinski književnosti pustili socialni realisti, med njimi Tone Seliškar, France Bevk, Anton Ingolič in Prežihov Voranc. Četrto obdobje med leti 1956 in 1991 pomeni na začetku bogate premike na področju otroške poezije, nato proze. Na Hrvaškem je pomemben avtor Grigor Vitez, nato še Luko Paljetak, Zvonimir Balog in drugi, v Sloveniji v petdesetih letih začne objavljati Ela Peroci, nato začneta v šestdesetih letih ustvarjati za otroke kar dva avtorja iz kroga *Pesmi štirih* (1953), Tone Pavček in Kajetan Kovič, ter Dane Zajc, Niko Grafenauer in Leopold Suhodolčan, ki s svojimi deli za otroke danes že sodijo v kanon mladinske književnosti; v sedemdesetih letih 20. stoletja so začeli objavljati Svetlana Makarovič, Slavko Pregl, Polonca Kovač in Miroslav Košuta; v osemdesetih letih Mate Dolenc; devetdeseta leta 20. stoletja pa s spremembo založniških struktur posledično prinesejo val novih ustvarjalcev, ki pišejo še danes, npr. Bogdan Novak, Dim Zupan, Janja Vidmar, Desa Muck, Primož Suhodolčan in drugi.

Slovenska in hrvaška mladinska književnost sta bili kot nacionalni mladinski književnosti od leta 1918 do leta 1991 preučevani v znanstvenih delih, ki so se ukvarjala s tovrstnimi književnostmi v okviru Jugoslavije. Leta 1980 je izšlo prvo obsežnejše pregledno delo o mladinski književnosti Zlate Pirnat-Cognard z naslovom *Pregled mladinskih književnosti jugoslovanskih narodov*. Muris Idrizović je napisal knjigo *Otroška in mladinska književnost v Jugoslaviji 1*, izšla je leta 1984, kamor je uvrstil tudi poglavji o slovenski in hrvaški mladinski književnosti,² istega leta je v Novem Sadu izšla *Slovenačka dečja književnost* Jožeta Pogačnika. Leta 1972 je začela izhajati revija *Otrok in knjiga*, ki je vse do osamosvojitve Slovenije prinašala članke in razprave teoretikov mladinske književnosti iz vseh jugoslovanskih republik, večina študij se nanaša na eno nacionalno književnost, nekatere pa so tudi primerjalne, največ primerjalnih študij o slovenski in hrvaški mladinski književnosti je napisal Milan Crnković. Leto 1991 je prelomno za preučevanje slovenske in hrvaške mladinske književnosti tudi zato, ker je tega leta v hrvaščini izšla znanstvena monografija Ivana Cesarja in Jožeta Pogačnika z naslovom *Sloveska književnost*, v katero je umeščeno tudi poglavje Dječja književnost. Slovensko mladinsko književnost sta avtorja predstavila literarnozgodovinsko, reševala sta tudi terminološke zagate pri poimenovanju književnih vrst in žanrov, predstavila sta vse vidne ustvarjalce slovenske mladinske književnosti od Frana

² Muris Idrizović, 1984: *Otroška in mladinska književnost v Jugoslaviji 1* (Bosna in Hercegovina, Hrvaška, Slovenija). Maribor: Obzorja. Dragoljub Jeknić, 1986: *Književnost za otroke in mladino v Jugoslaviji 2* (Srbija, Črna gora). Maribor: Založba Obzorja.

Levstika do konca osemdesetih let dvajsetega stoletja. Ivan Cesar in Jože Pogačnik sta v literarnozgodovinski pregled Dječja književnost uvrstila naslednje avtorje: Frana Levstika, Josipa Stritarja, Dragotina Ketteja, Ivana Cankarja, Otona Župančiča, Frana Milčinskega, Josipa Vandota, Franceta Bevka, Toneta Seliškarja, Prežihovega Voranca, Antona Ingoliča, Leopolda Suhodolčana, Lojzeta Kovačiča, Slavka Pregla, Toneta Pavčka, Daneta Zajca, Kajetana Koviča, Nika Grafenauerja, Svetlano Makarovič in Elo Peroci. Ob koncu prve dekade 21. stoletja so to avtorji (razen Cankarja, ki seveda sodi v nemladinsko književnost, čeprav govori o otroštvu, a ne iz zornega kota otroka), ki v korpusu slovenske mladinske književnosti tvorijo klasično (celo kanonsko) literaturo za otroke in mladostnike.

Po letu 1991 primerjalnih slovensko-hrvaških študij ni bilo, šele leta 2009 je Stjepan Hranjec v reviji *Otrok in knjiga* 74 objavil članek o sodobni slovenski in hrvaški otroški poeziji,³ Dragica Haramija [4] pa istega leta znanstveno monografijo *Slovensko-hrvaške vezi v sodobni mladinski prozi*.

Prevodi. Prevajanje slovenskih mladinskih del v hrvaščino in hrvaških v slovenščino je bilo najbolj razvejano v sedemdesetih in osemdesetih letih dvajsetega stoletja. Prevajani so bili vsi pomembnejši avtorji (npr. Svetlana Makarovič, Kajetan Kovič, Tone Pavček), nekateri slovenski avtorji so bili tudi na seznamih za domače branje ali pa uvrščeni v hrvaška berila (npr. Prežihov Voranc s *Solzicami*, naslov prevoda je *Durđice*, delo je bilo prevedeno že leta 1950, torej takoj za izvirnim slovenskim izidom 1949, in Tone Seliškar z *Bratovščino Sinjega galeba*, 1936, naslov prevoda *Družina Sinjega galeba*, 1948). Prav tako so bili hrvaški avtorji uvrščeni v sezname učnega načrta za slovenščino v osnovni šoli (npr. Ivana Brlić-Mažuranić z deloma *Čudovite dogodivščine vajenca Hlapiča* (1955 in več izdaj) in *Pripovedke iz davnine* (1972), Mate Lovraka z deloma *Vlak v metežu* (1948) in *Tovarišija Petra Grče* (1946 in več izdaj), Grigor Vitez z ugankami *Vesele zanke* (1955), s *Pravljico o glinasti ptici* (1964) in slikanico *Zrcalce* (1965 in več izdaj; ta slikanica je še vedno zelo brana). Odmevna so bila še prevedena dela Gustava Krkleca *Zvonček na repu* (1954), Vesne Parun *Čudežna skrinja* (1961), Sunčane Škrinjaric *Veter na počitnicah* (1978), Plesna obleka rumenega regrata (1981), Ulica prednikov (1991) in *Trgovina pri sraki* (2008), Zvonimirja Baloga zbirka kratke proze *Jaz, osel* (1980), Hrvoja Hitreca *Smogovci* (1980), Jože Horvata *Waitapu* (1980), Luke Paljetka *Mačke vrtitačke* (1980), *Zvezda Danica* (1992), *Zgodbe iz sobice* (2006). Konec 20. in v začetku 21. stoletja so bila izdani še prevodi Božidarja Prosenjaka (*Divji konj*, 1989 in več izdaj, *Miš* (1997), *Jesusovo rojstvo* (1999), *Zgodbe o svetem Miklavžu* (1999), *Sejalec sreče* (2006) in *Zgodba o kravati* (2009) ter dve knjigi Mira Gavrana (*Pozabljeni sin ali Angel iz Omorine* in *Srečni dnevi*, 2002).⁴

V 21. stoletju je bila med slovensko mladinsko prozaistiko največkrat prevajana Desa Muck (zbirka *Anica, Lažljiva Suzi ...*), literarna dela pa so v hrvaščini izšla tudi nekaterim drugim avtorjem, npr. Lili Prap (*Životinjice*), Marjani Moškrič (*Ledene magnolije*), Janji

³ Hranjec je zapisal, da ga je h komparativnemu pristopu spodbudil prispevek Igorja Saksida Jezikovna inovativnost sodobne slovenske mladinske poezije (*Riječ*, let. 14., št. 4, 2008: 17–33).

⁴ Na tem mestu velja opozoriti na publikacijo *Knjige hrvatskih autora prevedene na strane jezike* iz fonda Odjela za djecu i mladež Hrvatskog centra za dječjknjigu [6], 2014, v katerem so navedeni tudi popisi knjig, prevedenih v slovenščino. Popis ni popoln, saj ne gre za celotno produkcijo, temveč tisti del, ki ga center ima.

Vidmar (*Bucka, Kebarie*), Bini Štampe Žmavc (*Mačak Mucko, Bajka o svetlosti*), Tatjani Kokalj (*Na praznicima, Po zimi, U Puževoj ulici*), Slavku Preglu (*Srebro iz modre špilje*), Feriju Lainščku (*Mislice*), Goranu Gluviću (*Šutiranje glavom*), Jani Bauer (*Strašna vila u Groznoj šumi*), Neli Kodrič Filipić (*Djevojčica i div*). Temeljni uvid v dogajanje na področju mladinske književnosti v Sloveniji predstavlja antologija *Priče zrasle u tajne: antologija suvremene slovenske književnosti za djecu i mlade*, ki je v hrvaščini izšla leta 2006. V antologiji je napisal spremno besedo za poezijo Igor Saksida,⁵ za prozo pa Dragica Haramija.⁶ Podobne antologije hrvaških avtorjev v slovenskem jeziku nimamo.

Del hrvaških avtorjev, prevedenih v slovenščino, je v 21. stoletju še manj: Ratko Bjelčić (*Mali dnevnik velike ljubezni*, 2009, *Zgodbe o odraščanju*, 2010, *Ratkodivščine*, 2011), Ratko Bjelčić, Robert Mlinarec, Vladimir Bakarić (*Moji grafiti*, 2008, *Stari grafiti*, 2009), Tomislav Zagoda (*Balada o Buginih spodnjicah*, 2006), Hrvoje Kovačević (*Skrivnost ribjega očesa*, 2008, *Skrivnost Titana Horvata*, 2009), Sanja Pilić (*Dobil sem bratca*, 2006, *Sem se zaljubila?*, 2009, *O mamah vse najboljše*, 2016), Mila Pavičević (*Ledena deklica in druge pravljice*, 2007), Želimir Hercigonja (*Gorski duh*, 2009), Stanislav Marijanović (*Hišni nebodijhtreba: družinski vodnik*, 2002),⁷ Kašmir Huseinović (*Lektor Jakob*, 2004, *Z računalnikom do znanja*, 2006, *Zgodba o snežakih*, 2006, *Hektor in Leopoldina*, 2008, *Vseznački*, 2009, *Čarovnik iz Oza – po zgodbi Lymana Franka Baumana* priredila K. Huseinović in A. Petrlik Huseinović, 2009, *Oskar*, 2009, *Medenjaki*, 2009, *Zmaja*, 2010, *Barve*, 2010, *Nenavadna knjižničarka*, 2011, *Srečna družina*, 2011, *Ptice*, 2011, *Poljski mišek in mestni mišek*, 2012, *Obuti maček – a ne tisti, ki ga poznate*, 2013, *Zumbombon*, 2013, *Črček in mravlja ter druge basni*, 2013, *Pradavni palčki*, 2013, *Leti, leti – želva*, 2014, *Janko in Metka* (priredba), 2015, *V divjini*, 2016, *Letni časi*, 2016), Andrea PetrlikHuseinović (*Modro nebo*, 2004, *Malček*, 2006, *Noetova barka*, 2011, *Ljubezan*, 2012). Prevod je doživela tudi slikanica Grigorja Viteza in Tomislava Torjanca *Antonton* (2010), ki je na Hrvaškem prejela nagrado "Grigir Vitez" za ilustracije.

Evropski kontekst. Zaradi številnih prevodov iz evropskih književnosti (predvsem iz angleškega, nemškega in francoskega jezika), v zadnjih dveh desetletjih tudi ameriške književnosti, bi lahko vplive prevedenih mladinskih knjig razdelili vsaj v štiri področja: glede na književno vrsto in žanr, glede na temo, glede na stilistične podobnosti in glede na obliko knjige. V nadaljevanju so v prvih štirih točkah predstavljena tista dela, ki imajo skupna izhodišča, a v sosednja jezika, torej slovenska v hrvaščino in hrvaška v slovenščino, večinoma niso prevedena.

Glede na književno vrsto in žanr, pri čemer bi posebej veljalo izpostaviti avanturistično realistično prozo (detektivski žanr) in predvsem daljšo fantastično književnost (fantastična pripoved, klasična fantazija, sodobna fantazija).

⁵ Pri poeziji so v antologijo uvrščeni naslednji avtorji: Niko Grafenauer, Dane Zajc, Miroslav Košuta, Boris A. Novak, Milan Dekleva, Bina Štampe Žmavc, Peter Svetina in Andrej Rozman Roza.

⁶ Pri prozi so s kratkoproznimi deli ali z odlomki v antologijo uvrščeni: Feri Lainšček, Vitomil Zupan, Maja Novak, Dim Zupan, Slavko Pregl, Primož Suhodolčan, Bogdan Novak, Svetlana Makarovič, Mate Dolenc, Desa Muck, Janja Vidmar, Marjana Moškrič, Goran Gluvić, Lenart Zajc in Matjaž Pikalo.

⁷ Odlično in z nagrado "Grigir Vitez" za besedilo in ilustracije priznано Marijanovićevo delo *Enciklopedija čudovišta* (2008) žal v slovenščino ni prevedeno. Avtorska knjiga je zgrajena kot vsaka enciklopedija, ima opis pošasti, njihov biotop, navade, posebnosti ipd.

Vzorčni primer avanturistične proze so serije z detektivskimi elementi. Angležinja Enid Blyton, ki je napisala znamenito zbirko enaindvajsetih knjig z naslovom *Pet prijateljev*, ta je izhajala v štiridesetih letih dvajsetega stoletja, je močno vplivala na seriji Hrvoja Kovačevića *Tajna ...*, ta je izhajala na Hrvaškem od leta 1996 dalje (dve knjigi sta prevedeni tudi v slovenščino: *Skrivnost Ribjega očesa*, 2008, in *Skrivnost Titana Horvata*, 2009) in Bogdana Novaka *Zvesti prijatelji*, serija je izšla na Slovenskem med leti 1990 in 1993, v hrvaščino ni prevedena.

Fantastična književnost kot superžanr, katere začetki segajo v konec 19. stoletja (Colodijev *Ostržek*), se je najzlahtneje razvila v severni Evropi, od koder je dosegla svojo popularnost po vsem svetu. S stališča angleškega zgleda sta zanimiva dva primera. Pri klasični fantaziji je to delo J. R. R. Tolkiena *Hobit* (1937, prevod v slovenščino izide 1986, prevod v hrvaščino 1975). Primer zbirke kratkih fantastičnih zgodb je delo A. A. Milna *Winnie-the-Pooh* (izšlo 1926, prevedeno v slovenščino 1957 pod naslovom *Medved Pu*, v hrvaščino pa leta 1986 pod naslovom *Medo Winnie zvani Pooh*). V oba jezika je prevedena tudi serija o Harryju Potterju J. K. Rowling in trilogija Philipa Pullmana *Njegova temna tvar* (v slovenščini ima vsaka knjiga poseben naslov: *Severni sij*, *Pretanjeni nož*, *Jantarni daljnogled*, v hrvaščini so prevedene pod skupnim naslovom *Njegove tamne tvari*), ki sodita med tipične sodobne fantazije. V Sloveniji in na Hrvaškem sta zelo prevajani tudi Julia Donaldson s svojo slikaniško produkcijo (npr. *Thegruffalo*: slovensko *Zverjasec*, v hrvaščini *Grubzon* in *TheGruffalo's child*, v slovenščini *Zverjašček*) in Francesca Simon s serijo *Horrid Henry* (v slovenščini *Grozni Gašper*, v hrvaščini *Grozni Grga*).

Glede na temo, pri čemer so še vedno v ospredju tabuji. Glede na temo, kjer stopajo v ospredje predvsem tabuizirane teme in/ali problemske teme: smrt (bolezen, vojna, holokavst), odvisnosti (droge, alkohol, računalnik in druga sodobna tehnologija), zlorabe (fizične, tudi spolne, psihične), medvrstniško nasilje, spolnost in spolna usmerjenost, bolezni, politika, rasizem in s tem povezana razlikovanja, begunska problematika, sprejemanje drugačnosti. Trend odpiranja mladinske književnosti za različne teme, ki so bile pogosto cenzurirane ali pa so se pisatelji držali samocenzure, se je začel v Ameriki in Evropi šele v šestdesetih letih dvajsetega stoletja. V slovenskem in hrvaškem prostoru velja omeniti nekatere avtorje, ki so po vzoru na mladinsko angleško in ameriško literaturo poskušali detabuizirati tovrstne teme, čeprav so pogosto naleteli na neodobravanje drugih odraslih kot neke vrste cenzure ali pa očitka, da pišejo o popularnih temah. Mladi bralci, ki nimajo takšnih predsodkov, so 'nove', detabuizirane teme zelo dobro sprejeli, kar kažejo tudi lestvice najpopularnejših in najbolj branih knjig. Menimo, da je pomembna avtorica, ki v Sloveniji podira tabuje, Janja Vidmar, glede na napade o pohujšanju otrok pa ima očitno podobno vlogo na hrvaškem Silvija Šesto (leta 2013 se je razvnela razprava o primernosti njene serije *Bum Tomica* za domače branje v 4. razredu OŠ). Vzorčni primer detabuizacije je roman *Zeleni pas* (2009) Nade Mihelčić, ki je na hrvaškem prejela vsepomembne nagrade za mladinsko književnost, v slovenščino pa delo žal (še) ni prevedeno. Tema odvisnosti od droge je predstavljena skozi izvirno perspektivo mlajše sestre, ki dogajanje odvisnice opazuje in občuti v družinskem krogu. Temeljna kakovost literarnega dela je v realistični perspektivi, pri čemer avtorica ne olepšuje narkomanovega vsakdana.

Glede na stil, pri katerem velja izpostaviti vpliv humorja, pa tudi drugih dejavnikov iz poetik posameznih avtorjev. Zanimiv primer so kratkoprozne zbirke Nikec

Goschinnyja, trilogija Matjaža Pika-la Luža, Samsara in Genija ter Bum Tomica Silvije Šesto. Serija Renéja Goschinnyja, z začenim delom *Le petit Nicolas*, je v francoščini začela izhajati konec 50-let 20. stoletja (najprej v časopisu in nato v knjižni izdaji) je sveža in zabavna, prinaša slike/posamezne dogodke iz otrokovega vsakdanjega življenja, ki je postavljeno v petdeseta leta prejšnjega stoletja. Delo *Nikec* je bilo v slovenščino prevedeno leta 1985, pozneje še nadaljevanja *Nikec in prijatelji*, *Nikec na počitnicah*, *Nikec je najboljši*, *Nikec gre spet v šolo* in druga (prevedena je celotna serija). V hrvaščini sta evidentirana le prevoda *Nikica* (1999) in *Nikica ponovo jaše* (2000), pa še to v Nacionalna i sveučilišni knjižnici v Zagrebu pod imenom Jeana-Jacquesa Sempéja, ilustratorja serije in ne pisca besedila. Matjaž Pikalo je izdal doslej tri zbirke kratkih zgodb, ki sodijo med njegova najbolj opažena dela. Struktura v *Luži*, *Samsari* in *Genijih* je enotna. Gre za realistično perspektivo, v prvem in tretjem delu naslovni liki (Luža, Gen, Nija) pripovedujejo prvoosebne zgodbe, *Samsara* je pisana tretjeosebno. V dela je vtkanih veliko humornih situacij, literarni liki so otroci v predšolskem ali/in zgodnjem šolskem obdobju, opisane so vsakdanje situacije, torej dela sodijo v žanr kratkih doživljajskih zgodb. Vse tri kratkoprozne zbirke so v prvi izdaji opremljene z duhovitimi, večinoma vinjetnimi ilustracijami Marjana Mančka, zadnje navedeno knjigo sta ilustrirala Marjan in Mitja Manček. Tudi zbirka kratkih zgodb *Bum Tomica Silvije Šesto* ima tretjeosebne pripovedovalce, vendar je delo napisano iz otroške perspektive (še vedno gre za zunanjo fokalizacijo), saj je devetletni Tomica glavni lik, ki spremlja dogajanje v njegovi družini. Družino, spet gre za dvostarševski tip družine, sestavljajo še mlajši brat Darko, imenovan Piksi, sestra Onči, srednješolka, oče in mama. Da gre za tipično otroško perspektivo, je razvidno iz premege govora, v katerem Tomica komentira družinsko dogajanje, predvsem pa velja poudariti njegovo humorno *nerazumevanje* nekaterih dogodkov, s posplošitvijo, da vsi odrasli odločno preveč komplicirajo.

Glede na obliko knjig, pri čemer je zelo pomembna slikaniška produkcija. Iz hrvaščine v slovenščino so prevedene slikanice Kašmirja Huseinovića z ilustracijami Andree Petrlik Huseinović, ki so večinoma namenjene najmlajšim otrokom, pri čemer so nekatere poljudno informativne, npr. *Ptice*, *Barve*, večinoma pa gre za droben vsakdanji dogodek iz otrokovega (Zgodba o snežakah) ali živalskega sveta (*Obuti maček*). Zanimiva je zgodba o nenavadni knjižničarki, ki odlaga knjige v oddaljenem koščku knjižnice, nekega dne pa knjižni junaki pobegnejo iz knjig (npr. str. 10: *Ostržek*, *mojster Pepe*, *lisica in maček*, *Čarovnik iz Oza*, *Strašilo in Lev*, *Rdeča kapica*, *Janko in Metka* ter *čarovnica*, *Pepelka*, *Sneguljčica* in *sedem palčkov*, *Mali princ*, *Srečni princ*, *Trnuljčica* in številni drugi) in potrebuje kar precej časa, da vse zgodbe spravi v red. Podobno zgodbo v veliko obsežnejši varianti fantastičnega mladinskega romana je na slovenskem napisala Neli Kodrič Filipić, z naslovom *49:03:39* (2008). Gre za zanimivo besedilo, v katerem sta dva realna lika, devetošolca Peter Klemenčič (imenovan tudi Peter Petkar) in Maša, ter več kot petdeset literarnih likov iz knjig, npr. *kača iz Knjige o džungli*, *Nežka iz Pestrne*, *Harry Potter*, *Jagoda* in *Dragi iz Ko zorijo jagode*, *Sneguljčica*, *palčki*, *Kekec*, *pošast (Rdečelasec)* iz pesmi *Danila I. Harmsa* itd. Naslov pomeni čas, ko se Peter in Maša trudita knjižne like spraviti nazaj v njihove knjige, književni čas je namreč zgoščen na malce več kot dva dni: od petka zvečer, ko čistilke zapustijo šolo, do nedelje zvečer, ko Peter in Maša pospravita šolo za knjižnimi junaki in odideta iz nje. Roman ustreza določilnicam postmodernističnih postopkov (npr. *Janko Kos* 1995), v delu sta posebej izpostavljeni metafikcija in medbesedilnost. Ironično distanco do

literature avtorica vzpostavlja z literarnimi liki: lika iz knjige, ki delujeta realno (a sta vendarle literarna lika) in literarne like, ki jih vsak bralec jemlje kot take, saj jih pozna iz knjig. Medbesedilnost je vzpostavljena z ohranjanjem lastnosti poznanih književnih likov, ki se znajdejo v romanu, deloma je uporabljen tudi postopek citatnosti iz del, ki jim pripadajo literarni liki. V slovenščini in hrvaščini imamo tudi prevod slikanice Anika LeRaya in Rébecca Dautremer *Kéřity, la maison des contes*, slovenski naslov *Hiša pravljic* (prevod izdan 2012), ki opisuje zelo podobno situacijo, vendar so izbrani drugi literarni liki. Pri teh knjigah se jasno pokaže, kako pomemben je kulturni kontekst književnosti, saj nekaterih del, ki so v *Hiši pravljic* in v *Nenavadni knjižničarki* omenjena, Slovenci ne poznamo, ker niso niti prevedena niti kako drugače povezana s kanonsko mladinsko književnostjo na Slovenskem.

Omeniti velja dva hrvaška ilustratorja, ki med drugim ilustrirata besedila slovenskih avtorjev: Svjetlana Junakovića in Tomislava Torjanca. Junaković uspešno sodeluje še z Andrejem Rozmanom Rozo in nekaterimi drugimi avtorji, ki izdajajo svoja dela predvsem pri založbi Mladinska knjiga. *Muc Mehkošapek* (1998) / *Mačak Mucko* (prevod v hrvaščino istega leta) je sodobna živalska pravljica pisateljice Bine Štampe Žmavc in ilustratorja Svjetlana Junakovića. Nina Kokelj odpira v zgodbi *Deček na belem oblaku* (2006) vprašnji dojetanja smrti in smrt otroka. Poetično pravljico o smrti, ki ni ravno pogosta tema v otroški književnosti, je ilustriral tenkočutni ilustrator Svjetlan Junaković, knjiga v hrvaščino ni prevedena. Slikanica *Punčka in velikan / Djevijčica i div* Neli Kodrić Filipić in Tomislava Torjanca je zgodba o družinskem nasilju.

Sklep. Iz predstavitve *Suvremena strana dječja književnost u Hrvatskoj* (izbor 2009. – 2013.) [7] iz fonda Odjela za djecu i mladež je razvidno, da se v hrvaščino prevajajo drugi avtorji kakor v slovenščino. V hrvaščino so prevedene (znanstveno)fantastične serije Ricka Riordana, Jamesa A. Owena, Anne Plichota in Johna Flanagena, ki jih v slovenskih prevodih nimamo. S serijo *Warriorcats* (Bojevniki) so prevedena tudi dela Kate Cary in Cherith Baldry, ki pišeta pod skupnim psevdonomom Erin Hunter (*U divljini, Opasan put, Vatra iled ...*), v slovenščini imamo le prevod prvih dveh knjig (*V divjino, Ogenj in led*, oba prevoda sta bila izdana leta 2009). Enako velja za dela litovskega pisatelja Kestutisa Kasparavičiusa: v hrvaščino je prevedenih sedem del (*Bjeli slon, Kratke priče, Dan jagoda, Nestala slika ...*), v slovenščino doselj štiri, a bistveno pozneje: *Podvodna zgodba* (2014), *Mala zima* (2015), *Trapaste zgodbe* (2015) in *Izginula slika* (2016). V slikaniški produkciji izstopajo prevodi Stanleyja Berensteina (npr. *Medvjedići čuvaju okoliš, Medvjedići i problemi u školi, Medvjedići i proste riječi ...*) in Susanne Berner Rotraut (*Karlo nogometaš, Priče o zečiču Karlu ...*), ki jih v slovenščini ni. Očitno je, da sta se po osamosvojitvi slovenska in hrvaška književnost precej ločili kar se tiče prevodov, zgledov in vplivov, še vedno pa ima izvorna produkcija v obeh državah zelo podobne realistične kulturno-zgodovinske in geografske okvirje.

Zvonko Todorovski je v romanu *Vjetrovi Lampeduze*, ki je leta 2008 prejel nagrado "Anto Gardaš", poudarja [9 :platnica], da gre za "/.../ pomorsko-pustolovski roman. Še posebej zato, ker – čeprav smo pomorska država – je pri nas pomorski roman redkost, zatov hrvaški književnosti težko govorimo o prisotnosti tega žanra." Zanimivo je, da se veliko slovenskih mladinskih avanturističnih del pomorskega tipa dogajajo na hrvaškem Jadranu (npr. Tone Seliškar, Jože Rode, Bogdan Novak, Slavko Pregl, Mate Dolenc). S tem so slovenski pisatelji pomorske otroške proze postavili poseben spomenik in slavošpev

lepotam obmorske pokrajine, morju in dobroti ljudi, ki živijo ob njem. Jadransko morje skriva v sebi zaklad lepote ali, kot je v delu *Srebro iz modre špilje* zapisal Slavko Pregl skozi besede domačina Šimeta, ki govori počitnikarjem [8: 215–216]: “Vzemite si zdaj vsak po eno pest sreče s seboj. Ko se boste potepali po svetu in vam bo kdaj težko, pogledajte v dlan. Spomnite se na ta mir in to tišino. Pa na vse srebro!” je rekel Šime. Ploskoma je z dlanjo udaril po vodni površini. Srebrne kapljice so švigale na vse strani. Potem je zajel vodo v dlan in gledal, kako svetli biseri padajo na gladino.” Realni geografski prostori Jadranskega morja so pogosto književni prostori v slovenskih pomorskih pustolovščinah, še posebej pa v robinzonadah: Modra špilja na otoku Biševo, skrivnostni zalivi na Cresu, Brač, Plavnik, Vis, Palagruž, Kornati, Reka, Split ... Morske vedute hrvaškega Jadrana so skrivnostne in lepe in premorejo tisto tišino, ki je sposobna vzpostaviti pravo otroško avanturo.

Literatura

1. *Crnković M.* Povijest hrvatske dječje književnosti / M. Crnković, D. Težak. – Zagreb : Znanje. 2002. – 428 s.
2. *Glazer A.* Vprašanje periodizacije slovenske mladinske književnosti / A. Glazer // *Otrok in knjiga* 8. – 1979. – S. 5–20.
3. *Haramija D.* Slovensko-hrvaške vezi v sodobni mladinski prozi / D. Haramija – Maribor : Filozofska fakulteta, Mednarodna založba (Zora; 65), 2009. – 137 s.
4. *Hladnik M.* Mladini in prostemu narodu v poduk in zabav / M. Hladnik // *Otrok in knjiga* 16, – 2002. – S. 27–32.
5. Hrvatske knjige na časnoj listi IBBY-ja. IBBY honourlist (1996–2014.): katalog izložbe. Zagreb : Knjižnice grada Zagreba, Gradska knjižnica : Hrvatskicentar za dječjknjigu, Hrvatska sekcija IBBY, 2014.
6. Knjige hrvatskih autora prevedene na strane jezike iz fonda Odjela za djecu i mladež Hrvatskog centra za dječju knjigu (2014). – Zagreb : Knjižnice grada Zagreba, Gradska knjižnica : Odjel za djecu i mladež., 2014. – S. 13–17.
7. Suvremena strana dječja knjiga u Hrvatskoj (izbor 2009. – 2013.) iz fonda Odjela za djecu i mladež. – Zagreb : Knjižnice grada Zagreba, Gradska knjižnica : Odjel za djecu i mladež, 2014.
8. *Pregl S.* *Srebro iz modre špilje* / S. Pregl. – Ljubljana : Mladinska knjiga, 2003. – 220 s.
9. *Todorovski Z.* *Vjetrovi Lampeduze* / Z. Todorovski. – Zagreb : Naklada Lukom. – 255 s.

*Стаття: надійшла до редакції 09.07.2018
прийнята до друку 20.08.2018*

SLOVENIAN AND CROATIAN CHILDREN'S LITERATURE

Dragica Haramija

*University of Maribor, Faculty of Education and Faculty of Arts,
Koroška cesta 160, 2000 Maribor, Slovenia,
tel.: (00 386) 2 229 36 27,
e-mail: dragica.haramija@um.si*

This paper introduces three basic guidelines in our research survey: the literary historical development of Slovenian and Croatian children's and youth literature from its beginnings until today, the translations of the respective books from Slovenian to Croatian and vice versa, and Slovenian and Croatian children's and youth literature in a wider context next to the most widely acclaimed translations from global children's and youth litera-

ture in both languages. The first section was based on a historical method which revealed a detailed development of both national literatures and similar influences of the translated literary works within Slovenian and Croatian canon of original children's and youth literature. Both national literatures were dealt with from the viewpoint of literary history milestones. The second section introduces the translations from Slovenian to Croatian and vice versa, focusing on the literary works translated over the last twenty years, as there was considerably more works translated before the year 1991, which were included in various anthologies and literary history reviews (e. g. by Zlata Pirnat-Cognard, Muris Idrizović, Ivan Cesar, and Jože Pogačnik). Several of them were included also in the Slovenian language and the Croatian language curriculums in both republics of the former Yugoslavia (representative authors from both literatures). The third section introduces quality literary works which have not been translated to the other language, along with literary works from a wider canon of more recent children's and youth literature (European context). The works were divided into four homogenous groups based on the following criteria: literary form and genre, theme, stylistic elements, and book format with special emphasis on the picture book format. It is evident that after Slovenia gained its independence, the two literatures parted ways with regards to translations, following examples, and influences, though the original productions in both countries still share a very similar realistic cultural, historical, and geographical background.

Key words: children's literature, youth literature, Slovenian literature, Croatian literature.